

Wij waar geen eind aan komt

STEFAN HERTMANS

Wij waar geen eind aan komt

Een keuze uit de gedichten
door Peter Verhelst

2021

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2021 Stefan Hertmans
Copyright selectie en inleiding © 2021 Peter Verhelst
Omslagontwerp Tim Bisschop
Foto auteur Saskia Vanderstichele
Vormgeving binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk
Druk- en bindwerk Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 031 2411 7

NUR 306

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen.
Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

;

Ik neem *Kaneelvingers*, de bundel die ik bij verschijnen in 2005 in één ruk uitlas. Ik voel weer dezelfde triomf. Sommige gedichten kan ik nog altijd als favoriete muzieknummers meelippen.

Ik pik gedichten uit *Kaneelvingers* en begin ze volstrekt intuïtief te rangschikken.

Daarna lees ik het verzameld werk, *Muziek voor de overtocht* (2006), van de eerste bladzij tot bladzij 797, van het onuitgegeven *De kleine woordwoestijnen* tot en met *Verspreide gedichten*. Bij elke lezing kies ik er gedichten uit. Een maand lang zal ik dat elke voormiddag doen, dat heb ik mezelf beloofd. De gedichten uit *Kaneelvingers* vormen het skelet, de botten waar de gedichten uit het verzameld werk zich omheen weven.

Ik lees ook de bundels die na het verzameld werk werden uitgegeven: *De val van vrije dagen* en *Onder een koperen hemel*.

Ik herlees mijn nieuwe constellatie van de gedichten. Concentreer me op de echo's die overal opklinken. Ik blijf het ene na het andere gedicht in het weefsel vlechten (andere knip ik eruit weg).

Zo natuurlijk, de wijze waarop hertmansiaanse thema's en motieven zich openbaren: schrijven, kunst, herinnering, vergankelijkheid, het sublieme, geschiedenis, geweld, erotiek, afscheid, liefde, verlies, vergeten, poëzie.

Op een dag vind ik in het gedicht *Ze komen* de enig mogelijke titel voor deze bloemlezing: *Wij waar geen eind aan komt*. Want daar gaat elk gedicht uiteindelijk over, een ik die met een jij (mens, dier, wereld, ding, gedachte) een wij probeert te vormen. Over een ik die niet kan bestaan zonder een jij. Zoals die jij niet zonder de ik kan. Desondanks. Dankzij.

Hoe hecht de cycli in de oorspronkelijke bundels ook gecomponeerd zijn, tegelijk lijken de gedichten zich altijd aan hun cyclus te willen onttrekken. Ze willen uitlopen in andere cycli, in andere bundels en gedichten van Stefan Hertmans zelf, in dat machtige spiegelpaleis, in die echokamer die zijn oeuvre is.

Even graag willen de gedichten de zinnen van uiteenlopende grootheden als Hölderlin, Celan, Rilke, Benn, Petrarca aanraken. Constant trillen ook gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis mee, alsook uit de Griekse mythologie. Schilderijen, dansers, componisten. In de gedichten lichten lang vergeten goden op. De dichtregels herinneren zich gebaren en lichaamshoudingen. Ze verhouden zich tot wat gebeurt in paleizen, parlementen, duistere steegjes of kelders. De gedichten verhouden zich tot wat had kunnen gebeuren, helaas niet is gebeurd, nog zal gebeuren, nooit zal gebeuren: het leven dus, met alle bijbehorende dromen, falen, verhevenheid, lulligheid, sentimentaliteiten, momenten van extase, epifanie, schoonheid, lelijkheid en walging. En de dood.

Er zijn ultrakorte gedichten, maar evenzeer lange, uitwaaierende, verhalende, lyrische. Kleine taferelen (bijvoorbeeld een slapend kind) en ook *bigger than life*: hallucinerende, visionaire gedichten (*Saturnus die, kinderen etend in de extase van zijn eigen / vlees*). Er zijn jodenvervolgingen en er is het maken van rodebessenjam op een koele zomerdag.

In al die veelvormigheid weerklinkt de onmiddellijk herkenbare stem van Hertmans: dat wiegende, die verleiding, dat zachte harnas van zelfopgelegde vormregels (met rijmschema's, binnenrijm, vaste regellengte) waarin hij zijn verzen tot soms vederlichte muzikaliteit dwingt.

De gedichten borrelen van de tegenstellingen. Als er zintuiglijk gedacht wordt, wordt er ook cerebraal gevoeld. Zowel abstract als

concreet. Zowel direct als metaforisch. Oeroud en hedendaags.

Maar het zijn geen tegenstellingen. Het zijn lagen die aangebracht worden, zodat de gedichten rijker worden. Geen kwestie van of/of, maar van en/en. En nog. Zoals de tijd, die niet lineair is, maar alle kanten tegelijk op stuitert. En nog!

Er bestaat een leesteken dat het verlangen uitdrukt naar veelheid en gelijktijdigheid, maar ook naar pauzes van reflectie. Dat leesteken komt maar liefst 74 keer in deze geselecteerde gedichten voor. De puntkomma, het leesteken dat uitdrukt dat de zin nog niet ten einde is. De schrijver wil absoluut dat die nog even doorgaat. Dat leesteken dat de zin even de adem laat inhouden en hem dan weer laat verdergaan. Van regel naar regel, van beeld naar gedachte, van gedicht naar nog een gedicht. IJlend naar de volgende puntkomma. En nog. En nog!

;

Het nuanceteken.

Het generositeitsteken.

Het overvloedsteken.

Het vele-betekenissenteken.

Het mogelijkheidsteken.

Het erotische teken.

Het teken van de hoop.

Het teken van doorgaan-ondanks-alles.

Het teken van de term die Stefan Hertmans zelf ijkte in zijn prachtige essay met de gelijknamige titel: vitale melancholie.

Het ik-wil-niet-dat-het-ophoudt-teken.

Nooit ophouden!

Of dat nu zo is of niet maakt niet eens uit. Als de dichter het zegt, is het een gedicht lang waar: er is een wij waar nooit een eind aan komt.

AANKONDIGING

De wingerd aan het huis
groeit langs de open ramen
naar de lippen van wie schrijft.
Een naam gloeit in de
rode trossen in de tuin,
sluipt met de katten
door het gras en legt zich
's avonds voor mijn ogen
als een slapend kind.

Wanneer het kraken van je
stappen op het wachtend grint?
Een druppel bloed fonkelt
steeds sterker
op de kleine woordwoestijnen.

AJUINVINGERS

Je sneed ze zacht alsof ze leefden,
eerst dwars en dan de ringen,
maar het deed pijn daar
waar de schil je huid kon raken.

We moeten nu niet praten
had je nog gezegd.
Je ogen prikken maar het
stelpt de woorden niet.

Zelf rook ik rode snippers,
hun sap nog in de vingers
die ik op je handen had gelegd.

Zo bezocht me ooit een engel,
terwijl jij koortsig sliep,

en op het vuur een pan
die jaren blonk van avondlicht.

Verlicht ons, Muze,
versnipper onze levens.

Omhels me, jij,
je vingers ruiken
en ze beven.

NEEM EN LEES

Je kunt geschiedenis gaan lezen,
raadsels, roddels en geruchten,
pagina's geschifte elektronica,
en toch plots voor een bedelaar
in regen staan en niet meer weten
waarom we in de wereld zijn.

Een schim wordt warm naast jou
en tikt je op de schouder.
Gouden regen, Danaë in schuim,
de glitter van het leven.

Je wordt omhelsd; de zon breekt door.
Iemand ontcijferde een brandnieuw
spijkerschrift, jongens op Vespa's gaan
achter Vestaalse meisjes aan.

Alles is duur en alles is om niets.
Tolle, lege, Augustinus,
neem dit gedicht en lees.

Vergeet ons maar
in je ondraaglijke gebeden:
jouw God heeft niet
voor ons geleden.

EEN BOEK

Wat ik je zeggen wil,
mijn monnik met ervaring,
is dat ik het restant ben van

de levens die ik schrijf.
Ik zie, door dit tekenraam,
hoe mensen dromen van de
dingen die ze pakken –

een glas, een kind, een schilfer
huid van een verliefde.

Inmiddels stuift door een uitspansel
van tekens nog een waaier van atomen,

geheim dat ooit, toen jij en ik
nog woorden waren voor elkaar,
aangekondigd werd in alles
wat we dromen.

Snijwonde, incunabel, letterdood,
de waarheid die we vrezen.

Het zegt ons zijn verlossing aan;
hoe we verlangen lezen!

MONT NOIR

Zoals het landschap in mijn ogen –
zo heb ik je voorgelogen dat
de dingen grijpbaar zijn.

Wat ons betreft –
dit graaien in bedauwde weiden,
fruit dat te hard voor tanden is –

we hebben deze vorm gewild.
Kijk naar het landschap waar
bomen in iconen overgaan
en iedereen een naam geeft
aan een ander.

Hou dit vol.
Hou vol dat wij elkaar herkennen,
ook in schemer,
zoals verhalen lijken op een paard
en kinderen op wolken.

Hou het vol.
Ooit word je bij de pols genomen,
tekent iemand met je hand,
en zijn wij werkelijk

een landschap voor elkaar.

OPEN DE DEUR VAN HET GEDICHT

Open de deur van het gedicht:
het huis is leeg.

Je zult zelf meubels moeten maken,
een kast voor onbeslapen lakens
en wat planken voor verhalen
die geen hond nog wil.

Je zult het uitzicht met je leven
moeten kleden en vuur tekenen
in gaten in de muur.

Er gaat geen uur voorbij
of er komt honger bij.
De klok is van grafiet
en niemand wil je dagen lenen.

De helft van wat je maakt
is ongemerkt verdwenen.

Er is geen voordeur meer,
de achterdeur slaat open.
Je hoort de wind.

LATE VORMEN

Alleen die ene wolk zagen wij,
in niets ook maar aan iets anders ooit gelijk,
boven de heuvel als een trechter plots verschijnen
navelstrengroze en dieppaars, dooraderd en hol,
een vat vol avondwind en dreiging,
misschien wel kilometers wijd,
een reusachtige oester drijvend in de tijd.

Kon ik de plek vanop zo'n afstand zien
waarop jij en ik, jaren terug, verstrengeld
lagen op een houten bank, in voorjaarswind
en schel wit licht, waaiend jong blad,
grillige vormen, een bospad dat
blind leidt naar een gezicht;

misschien dat ik die wolk
toen al een ogenblik in
jouw droomachtig diep
had kunnen zien verschijnen;

want niets verraadt een oude kracht
zozeer als zwijgen en verdwijnen.

VERWENSING VAN WAT MOGELIJK IS

Soms prik ik naar de ogen
van het beeld dat je
geworden was – voodoo,

want huilen doe je ook al
bij het schillen van een ui.
'Ik heb genoeg' – je smeekt,
je lijkt een dode engel,

maar dit is geen religie
om de wereld te verstillen
tot een warme regenbui.

Toch blijf je overeind,
zwarte madonna, ebbenhout.
Naalden en flarden huid
steken mij op hun beurt,

als je hier bloedend ligt,
de ogen en de nerven uit.